

Az aradi tizenhárom.

Október 6.

A mi zászló a hazában,
Bontsátok ki mind egy szálit,
Hadd lebegjen, hadd lobogjon
Kárpátoktól, Adriáig;
Hirdesse a nagy világnak
Lobogásuk minden tájon:
Föltámadtak vértanúink,
Az aradi tizenhárom!

A mi virág a hazában,
Fonjátok mind koszorúba,
Viggyétek el szabadságunk
Megálltói sírhalmára;
Legyen bennük sok nefejejs,
Cserfa ága, zöld levele,
S a ki maga el nem mehet,
A lelkét is fonja bele!

A mi harang a hazában,
Konduljon meg mind egy szálit,
Hirdesse a föltámadást
Napkelteitől, napnyugtáig;
És te nemzet... imádkozzál,
Imádd legyen fájo-édes,
Küldd ma lelked sohajtását
Az igazság istenéhez!

A mi mécses a hazában,
Valamennyit gyújtásotok meg,
Legyen minden honfisziv ma
Egy-egy égő, szent szövének;
Zendüljön az „Isten áldd meg“
Minden völgyön, halmon, hegyen.
Magyarország egy nagy templom,
S Arad benne oltár legyen!

A mi zászló a hazában,
Bontsátok ki mind egy szálit,
Hadd lebegjen, hadd lobogjon
Kárpátoktól, Adriáig;
Hirdesse a nagy világnak
Lobogásuk minden tájon:
Föltámadtak vértanúink,
Az aradi tizenhárom!!

Bácsy Frigyes.

Hogyan végezték ki a vértanukat.

(Szentanuk előadásai.)

1849. október 5-én reggel 9 órakor hirdették ki a halálos ítéletet az aradi vértanuk előtt. Ugyanaznap reggel 8 órakor hangzott el az Újépület tárgyaló termében az ítélet, mely szerint „gróf Batthyányi Lajos... kötélt általi halálra ítéltetett.“ Az aradi vértanuk közül Pötenberg Ernő, Török Ignác, Lahner György, Knezius Károly, Nagy Sándor József, gróf Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János és Vécsey Károly kötélt általi, Kiss Ernő, Schweidel József, Dessewffy Arisztid és Lá-

zár Vilmos pedig golyó általi halálra ítéltetett. Az ítélet végrehajtását másnapra, október 6-ára tűzték ki.

Október 5-ikén délelőtt egy hadbíró jelent meg az aradi minorták kolostorában és az elítélt tábornokok mellé szerzetesek kiküldését kérte. Négy szerzetes nyomban megjelent a várbörtönben az elítéltek vigasztalására.

Vérző szívvel léptük át reggeli tíz óra után a vár küszöbét — írja a zárda naplójában Sujánszky atya — s megjelenve a börtönné alakított főrház falai között, azonnal átvevén vigasztalásul — és a mennyire lehetett — bátorítással a nagylelkű jövődö martirokat; kezét szorítva, teljes bizalommal fogadának bennünket, s miután mi az őszinte részvét után több órai barátságos beszélgetés közben őket, a nehéz harcokban annyira megedzett hadfiakat, a reájuk nézve ugyan gyászos, de meg nem érdemelt csapás elviselésére és az isteni gondviselésben való megnyugvásra felhívók, ők egész nyugodtan és egész maguk megadásával bízták sorsukat és életüket arra, kinek kezéből minden jó.

Másnap már reggeli két órakor megjelentek a szerzetesek az elítéltekkel, kik hős megadásával nyugodtak bele sorukba. Egy sem feküdt le közülök, felöltözve, készen várták a halált. Id-jüket imádkozással és levélírással töltötték. Megható volt az a jelenet, mely a börtönben Damjanich és Sujánszky atya között folyt le.

— Én ugyan rácz vagyok — mondotta a tábornok — de mint rácz mégsem akarok meghalni. Áldjon meg engem.

Egyenyed hatkor tompa dobpergés jelezte a gyászos aktus kezdetét. A Wocher-ezred egy zászlóaljra kivonult a várudvarára és felhat órakor a löporkoláb a főrház elé vezette Kiss Ernő, Dessewffy Arisztid, Schweidel József tábornokokat és Lázár Vilmos ezredet. A zászlóalj ekkor kettévált s a halálraítéltek a közepén foglaltak helyet. Ezután megindult a menet s nemsokára megállt az első sánczban, a hol a vesztőhely volt. Wein-hengst Károly volt bécsi legionárius, a kit besoroztak a Wocher-ezredbe, mint szemtanu, így írta le a kivégzés lefolyását:

Az ítélet felolvasása után mindegyik elítéltről levették a láncokat s kezeiket erősen hátrakötve, egymástól négy-négy lépésnyi távolságban letérdepeltették őket. Mindezt a porkoláb végezte és pedig nagyon ügyetlenül. A köteleket ugyanis nem készítette el előre, hanem ott, e helyszínén egy rossz késsel metélgette szét. A vértanuk nem akarták megengedni, hogy bekössék a szemüket, de a vezénylő tiszt csakis Kiss Ernőnek engedte meg azt, hogy szembenézzen a halállal. A lelkészek ekkor a katonaság mögé vonultak — s egyszerre eldőrdült tizenhat lövés afj két lépésnyi távolságból; Kiss Ernő kivételével, kinek a golyók a mellébe és az altestébe furódtak, szörnyet haltak a vértanuk. Egy gránátos ekkor, a vezénylő tiszt paran-

csára, Kiss Ernőhöz lépett, közvetlenül a füléhez illesztette a fegyver csövét és úgy lött. A tábornok fejét teljesen szétrombolta a golyó. A vértanuk, mielőtt letérdepeltek, levetették felső ruhájukat, melyeket a porkoláb azután magával vitt. A holttesteket a kivégzés helyén ásták el; véres ingüket lehúzták róluk s így meztelenül kerültek a sírba.

A többi vértanu kivégzésének történetét következőleg írta meg Sujánszky atya, mint szemtanu, a kolostor naplójában:

A bitófára ítélt kilencz tábornok ugyanazon katonai kíséret mellett indult meg, közbetvevén a vigasztalásul mellőlük rendelt papi egyéneket.

Felóra után eljutván az Új-Arad felé vonuló térségre, hol kilencz fa jelölő a golyót s felolvasatván még egyszer az ítélet, megkezdették a borzasztó működés.

Pötenberg Ernő volt az első, kit Török Ignác, ezt Lahner György, Knezius Károly, Nagy Sándor József, gr. Leiningen-Westerburg Károly, Aulich Lajos, Damjanich János és gr. Vécsey Károly követett.

Mindegyik hős kölékkel halt meg, egyik a másikat azzal biztatván, hogy nemsokára együtt leendnek. Nagy Sándor József a mellette levő Vinkler Brunó barátunkhoz imígyen szóla: „Eddig ön vigasztalt engem s jelenleg ön sir, jobb — ugymond — ha imádkozunk. Leiningen grófa körülven a sor, ez szót kért, mi neki meg is engedtetvén, kimenté magát azon aljas vád alól, mintha Budavára elfoglalása alkalmával az elfogott osztrák tisztet ker orozva gyilkoltatta volna meg, esküvel erősítvén, hogy ilyesmi a magyar tábor részéről sohasem történt s mielőtt élni megszűnt, e szavakat mondá: „Odafünn igazságosabban ítélnék fölöttünk“.

Damjanich látva, hogy sírok, így szólt: Mit sir, tisztelendő barátom, hisz a kit kezében tart: az is igazságot akasztott föl. S rákérülvén a sor, miután hét bajnoktársá halálának szemlélője volt, így szóla: „Az gondoltam, hogy utolsó leszek, ki mindig első voltam a csatában“ s mankók segítségével kocsijáról leereszkedvén, miután nyakkendőjét kezimbe adá, hogy mint örök emléket nejjének kézbesitem, lelépett az oszlop előtti számolyra s még egyszer megszólítva, ne feledjem el a reám bizottakat, a vele működő hőhért figyelemztette, hogy szakállát össze ne kuszálja e végszavakkal: Éljen a haza! kiadá nagy lelkét, ő miután gróf Vécsey is követte, a borzasztó spektakulum megszűnt, vagyis inkább most tűnt fel egy borzasztó, szívet repesztő látomány.

Kilencz oszlopon kilencz tábornok, közöttük gr. Leiningen honvédtábornoki öltönyben függve, velük annyi család öröme örökre eltemetve. Nem volt szem, mely e borzasztó jelenetre nem könnyezett.

A kivégzettek holttestemei nagyobbbrészt a helyszínen lettek elásva. Damjanich Mácsán Leiningen a jószágán, Monoron, Vécsei az

aradi temető kriptái egyikében aluszszák örök álmukat.

Gróf Batthyány Lajost október 6-án délután öt órakor vitték a vesztőhelyre, mely az V. pavillon előtt közvetlen levő térségen volt. Köztudomásu, hogy Batthyány a börtönben veszedelmesen megsebesítette a nyakát azzal a törrel, melyet gróf Károlyi György-né csapászt be hozzá. E seb miatt nem lehetett kivégezni kötéllal s így történt, hogy az ítéletet főbelövésre változtatták. Id. Ábrányi Kornél, mint szemtanu, következőleg írja le a vértanu halálát:

A gróf a sok vérvesztés folytán halál-sápadtan, de egyenes tartással, bátran, mint Egmont a vérpadra, lépett a lelkész mellett, a ki bátorító, égi vigasztalást nyújtó szavakat intézett hozzá, azután ajkához nyújtotta a feszületet, a melyet a gróf áhitatosan megcsókolt. Majd levette könnyű, kötött sapkáját, mely széles, kopasz homlokát fedte. Több-ször megtörülte azt az izzadságtól s büszkén tekintve szét a zsoldosok és a közönség sorain, megállott a karré közepén. Olyan volt, mint a ki már átszellemült e földön s vágyva-várja, hogy ártatlansága tudatában megjelenhessen a legigazságosabb égi bíró előtt.

A kirendelt hadbíró elébe állt s német nyelven felolvasta az ítéletet. A vértanu hol megvető tekinteteket vetett reá, hol az ég felé emelte szeméit. A ítélet elhangzása után a hadbíró eltörte a pálcát s lábaihoz dobta; azután a vezénylő tiszt jelt adott a vadászoknak s azok félkörben három lépés távolságra sorakoztak. Bekötötték a szemét s letérdepeltették, arczczal a vadászoknak; a tiszt intett, a vadászok czélba vették a fejét és a mellét. — Még egy jel karddal: a fegyverek eldőrdültek s a hős vértanu holtan rogyott össze.

Október 6.

Borulj be ég és őszt magadra fátolt,
S takarjad el ma a kelő napot!
Gyászos nap ez, a melyen annyi vér folyt,
Hogy ötven évig fel nem száradott!
Gyászos nap ez! És lesz tán ezredévig,
S még akkor is lesz rög, mely vért takar...
S az emberek tán akkor is regélik:
Bitófán mint halt annyi hős magyar!

Október hat! Te hős vérből érett
Félszázadot mult gyászos szent napunk!
Könnünk perege néz szemünk az égnek,
Ha nagyjainkról elgondolkozunk!
S imát rebeget kérdjük önfelédten
Ki tette ezt e dicső nemzetet?
Te küldted-e ránk sors, e gyáva ellent,
Hogy annyi hősön ily szegényt tegyen?

Vihar volt, rémes, veszes fergeteggel,
Hogy a sas is a szikla fészken ült.
S ők szembe szálltak a hős elemekkel,
Nem félve azt, hogy végórjuk üt.
Rohantak, mint a felbőszült oroszlan,
Ruhájuk tépett, foszlányokba hull...
A föld dűbörgött, ujjongott az orkán,
Hogy köztük egy sincs gyáva s nyomorult!

Megállt a nap, mert ilyet soh'se látott,
Mint küzdtek ők, e hős félistenek!
Emberkebelnek vére fagyva állott,
S a tépett föld is belé reszkett!
A sorvadók is új életre keltek,
Botot fogott a gagyogó poronty,
S ha tán nagyobbak, vértusára kelnek,
S honáért mind a hős ellenek!

Hon és szabadság! Ez volt lelkeiknek
Csillagsugáros fényes zászlaja.
Nem is volt akkor czélja más a hitnek
Csak a szabadság! Isten és haza!
S látszott, mert mintha lángra gyullott volna,
Biborban uszott erdő és határ...!
A megfagyott fa rügyét kihajította,
Oly forró volt az első napsugár!

De aztán ősz lett! Zord, ködös lehevel...
Martirok ősze! Bus negyvenkilencz!
Hiába küzdött a nap is hevével!
Százával ült a rablánczos fegyenc!
De nem rab kell az ilyen vérköpnöknek.
„Zsiványhad bére a hóhér-kötél!“
Ez volt hite a vére szomjazóknak,
Mert ilyen had csak hóhér-bárdal él!

Bitófán halni! Mint a vad zsiványanak!
Hóhér-kötélén annyi nagy s dicső!
Hol voltál Isten? Hogy ezt meg nem láttad,
Mint hullt a porba annyi büszke fő?
Vesztett kutyát sem őt meg addig hóhér,
Mig azt nem tudja: mart-e, merre járt?
Hogy halhat akkor nemzete s honáért...
Te istenképed ilyen rut halált?

S ha egy lett volna...! Oh de tizenhárom!
Megannyi néped Messiással!
Kik lelkünkhez — mint gyümölcs az ágon —
Ugy forrtak össze lelkük szálai!
Hon és szabadság — volt ajkuk igéje!
E kettőt védte annyi láng ajak —
S e szent igén hullt annyiooknak vére,
Hogy vérbe kelt és vérbe szált a nap!

S ti nagy dicsők! Ti hősei hazánknak.
— E vére szomjas sötét had előtt —
Ugy álltatok, mint bérczi szikla szálak,
Nyugodtan várva a hóhér erőt!
És buktatok s e véres nagy bukásban
Ki mondja meg, hogy melyik volt nagyobb?
Ki volt a hős, ez ádáz vad tusában:
Holértok-e, vagy a kik buktatok?!

Ti voltatok! Ti édes véreinknek
Örökre élő Messiásai!
Kik szembe szállva vész és küzdelemnek
Nem féltek a sírhoz állani!
Ezért szent föld ez, s lesz is mindörökre.
Míg a magyarnak sarjadéka lesz...!
Apostoloknak vére hullt a földre...
Apostoloknak Golgothája ez!

Borulj hát égből, mély sötét lepellet!
S hasadj meg vén föld tépett kebele...
Félistenekként büszkén keljenek fel
Kikért a nemzet könyve hull ma le!
Hadd keljenek, s a messzeségbe nézve
Örömmel lássák fél század után...
Hogy büszke még a magyar hős nevére...
Mig lelke ott esűg, ott a Golgothán!

Tompá Kálmán.

Telefon 398.

A kolozsvári róm. kath. Status főtéri palotájának 330 drb.,
a kolozsvári megyeház, a Vörös-kereszt kórház, a deési róm.
kath. Status stb. palotájának szállítója.

Ugy minőségben, mint szépség tekintetében
összehasonlíthatlanok a

Kozel F. József
féle czég

Kolozsvárt, Unio-utca 20. szám (Redouttal szemben)

Hires kályha-kemenczéi.

Asztal- és diszkandallók, továbbá porcelán,
majolika- és ó-német kályhák, takaréktűzhelyek,
fürdő-kádak, kemenczefal burkolatok stb. stb.

Minden e szakmába vágó munkálatok saját
szerelők által csinosan és jótállás mellett
eszközöltetnek.

Ajánlja mindenféle nagyságban **Schamot-téglát.**

A tisztelt közönségnek mindenkorra üzletem és raktárom betekintés
végett szabadon áll.

Telefon 398.

Magyarország és Erdély leg-
nagyobb kályharaktára.



330. 23—*

Raktárában 300—400 darab
kályha készletben van.

Legjobb bevásárlási forrás!

Főgel Artael Kolozsvárt
Mátyás király-tér 30. szám (Róm. kath. egyházpalota.)
Van szerencsém a nagyérdemű közönséget értesíteni, hogy
ősz- és téli idényujdonságaim
nagy választékban megérkeztek.
Női ruhakelmék, gyönyörű divatos színekben, sejtnek nagy választékban, női posztók,
Tennis flanellek, legújabb díszek és női pipere cikkek, téli nagy kendők, paplanok, matrá-
czok, gyapjú- és csipkegyűjtemények, szőnyegek, kitűnő jönnésgűt vásznak és Chiffonok.
Szepességi asztalmenüek és törülközők nagy raktára,
melyre nagybecsű figyelmüket batorkodom felhívni.

955. 3—10.

Menasszonyi kelengyék!!!

Elvsem nagy forgalom, kevés haszon!

Remek szép női nyakkendők!

Alapított 1820-ban

A legújabb és legteljesebb beszerzési forrás az **ASZONYEKEK**, butor-
szövetek, csipke- és szövetszövetek, lépcsőzetek, egyben és különben.

JOANNOWITZ DOME
BUDAPEST, IV. Váci-körút 25. sz.

híres gyári nagy raklára. Örökös tulajdonosok és anyai aszonyekben.

SANTAL ESSE

specifikus értékelés
mindazon esetekben, hol az orvosok Santal-olaj vagy Capsaicin ajánlják.
SANTAL ESSE az igen drága és tisztá keletkezési dolog, mely tartalma miatt igen hatásos
az ifjúság bántalmazásánál, mielőtt az orvosok is rendelik.
Csak a törv. védett „Santal-olaj” védjeggyel valódi.
— Vidékre 3 korona 45 fillér előleges befizetése után.
„NADOR Gyógyszertár”, Budapest, VI., Váci-körút 17.

THYMOL

Páratlan
és nélkülözhetetlen
foglaltatás szer a

THYMOL

fog-kréme
1 tubus 60 fillér.
Mindonitt kapható.

KOSZVÉNY-ESZÜZ

egyedül biztos gyógyszer a híres
CSÜZ. és KOSZVÉNY-ÉTER.

Néhányzori beérkezése után kigyógyított minden eszű, koszvény, reumabán-
talmat, fejfájást, szurást, szagot, fogfájást stb. Egy üveg 2 kor. pontán
2 kor. 60 fillér előleges befizetése után bérmentve küldi az egyedül készítő
STEINER MIHÁLY városi gyógyszerára **TEMESVÁR, Sz.-György-tér 12.**

Feller-féle ELSA-FLUID

Egy kislet és mindenki általánosan fogja használni.
12 üveget 5 koronáért bérmentve küldi az egyedül készítő
FELLER V. JENŐ gyógyszerész
STUBICA, Fő-utca (v. Csákórtanya.)

TURUL

Legújabb és legteljesebb egyiptomi
SZIVARKA-HÜVELY
100 db 36 fillér, 2000 db 7 kor. 5000 db 15 kor.
postán bérmentve küldi.
ENGEL LAJOS SZEGED.

Brady-féle MARIACELLI GYOMOROSZEPPEL

200 év óta elismert
kiváló hatású, gyomorszájra
érvényesítő, nehéz eszű és stb. ellen.
Kis üveg 60, nagy üveg 1.40 fillér. Kapható minden
gyógyszertárban. — Prospektus ingyen küldi.
BRADY KÁROLY
„Magyar Király” gyógyszerára
Bécs, I., Fleischmarkt 1., honn. a kis üveg 2.40 kor.
— vagy 2 nagy üveg 2.80 kor., bérmentve küldi.

PSEPHOFER J.

Orvosi ajánlat legújabb
házi orvosi eszközök és
kővetkezők ellen.
Nem szabadna hiányoznia
egy háztartásban sem.
Csak akkor valódi, ha minden
dologon látható a „PSEPHOFER”
név és a 36 irat látható.

**vértisztító
labdaccai.**

**KI AKAR
egyetemes önkéntes
LENNI?**

ALFALANOS TUDOSÍTÓ
Tudományos: LEOPOLD GYULA szerkesztő.

**26 ÉV ÓTA
AZ ELISMERT LEGJOBB
MAGVÁS BESZERZÉSI
FORRÁSA**

MAUTHNER ÖDÖN
BUDAPEST
ANDRÁSSY-UT 23.
ÉS ROTTENBILLER-UTCA 33.
KÉPES ÁRJEGYZÉK INGYEN
ÉS BÉRMENTVE.

KLIVÉNYI FERENCZ
vendéglő elsőrangú éttermel.

Budapest, VI. Andrásy-ut 39.
Kiváló magyar konyha. — Valódi tiszta borok és a
világ hírh. „Fischbräu” egyedül kimerészt.

WOLFF VILMOS
FOTÓGRAPHIAI
FELVÉTELEK

GOJIAT MALÁTA SÖR

Kiváló ital és gyógyszerelőre is szolgál.
AJÁNLJUK: Dr. Környei és Dr. Kéthly egyetemes tanár úrnak ideg-
bajoknál, vérszegénység, emésztési zavaroknál, gyomorszájoknál stb.
Gyár és megrendelés helye:
KÖBÁNYAI KIRÁLY-SÖRFŐZŐ, KÖBÁNYA.

**BENZIN-MOTOROK
és GÁZMOTOROK Ipari és gazdasági célokra**

OSERS és BAUER gyárából
a legújabb és legteljesebbek a leltár szerkesztők között.
Vezérlőközpont és raklár: **DÉNES B.**
Budapest, VI., Váci-körút 61.
Képes árjegyzék ingyen.

**ERTEKESÍTŐ
VÁLLALAT**

Budapesti
KÖZSÉGET KÖRÜLT
felvilágosítás
díjmentesen.

**Oh jaj! Kihűlés, rekedtség ellen gyors és kitűnő
eredményt használhatók az**

EGGER-féle MELLPASZTILLÁK
Doboz 1 korona és 2 korona.
Próbadoz 60 fillér.
Kapható minden gyógyszerárban és a főraktárban:
Budapest, VI., Váci-körút 17.

**100.000
sorsjegy.**

**50.000
nyeremény.**

Minden második
sorsjegyet nyer.

A jelenkor legnagyobb nyerési esélyű
sorsjátéka a III. kir. szab.

OSZTÁLYSORSJÁTÉK.

Megrendelések intézendők:
GAEDICKE A. BUDAPEST
IV., Róssuth Lajos-utca 17.

**100.000
sorsjegy.**

**50.000
nyeremény.**

Minden második
sorsjegyet nyer.

**100.000
sorsjegy.**

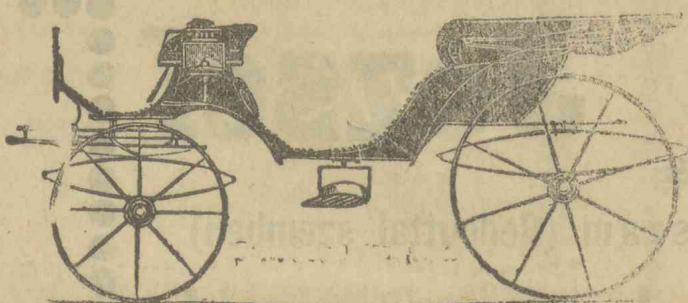
**50.000
nyeremény.**

Minden második
sorsjegyet nyer.

A résztvevő kiállításokon arany érmek- és ok-
levelekkel kitüntetve.

UDVARI ÉS TÁRSA
törv. bejegyzett kocsigyártó Kolozsvárt, Híd-fő-utca
(Zöldfa vendéglő mellett.)
Raktáron tart kész kocsikat választékban. Kocsi-
javításokat és rendeléseket pontosan, kívánat
szerint teljesít.

Telefon: 339.



Női felöltő és szücsáru raktár!



TELEFON: 236 SZ.

830. 12—0.

Vigyázz! Vigyázz!

Társ kerestetik

3000 forinttal egy újonnan megnyitandó

Automata-Bufferthez Kolozsvárt.

Komoly ajánlatot kérek

Frisch Rezső,
Budapest
VII. Hungária-ut 102.

972. 2—2.

Magyar ipar!!

Az Eperjesi Népbank Kályhagyáranak erdélyrészi képviselete és nagy raklára

Hirschfeld Károlynál

Kolozsvárt, Széchenyitér.

szépi kályhák, egyszerűbb és díszesebb kivitelben, úgy lakartáshoz, konyhák kályhákhoz, minden nagyságban és alakban.
Terracotta díszítések, szobor alakok. Kályhák felállítására szakértő gyári szerelők által felbontás mellett eszközöltek.
Minta lapok, teljes mintakönyvek, árjegyzékek, költségvetések kívánatra ingyen és bérmentve küldetnek.
Postai megrendések

Hirschfeld Károlyhoz

960. 3—6.

Diszkrét az 1891. évi ágyag-ipari kiállításon.

Elismerő oklevél a kereskedelemügyi m. kir. miniszertől.

Ujdonságaink női felöltőkben megérkeztek.

Tisztelettel értesítjük a n. é. hölgyközön-
séget, hogy az idény ujdonságai úgy őszi mint
téli felöltőkben megérkeztek.
Ujdonságaink megtekintésére bátorokodunk
a t. vevőközönséget meghívni.
Tisztelettel

Bányai Samuel és fia
Mátyás király-tér 8. szám.

Telefon 236.